



УДК 398.87

DOI 10.35433/philology.2(100).2023.49-58

## ФОЛЬКЛОРНА ПОДІЯ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ПЕРСПЕКТИВА НЕОБРЯДОВОГО ЛІРО-ЕПІЧНОГО ТВОРУ

Л. М. Копаниця\*, А. К. Павлова\*\*

У статті досліджено особливості відображення екзистенційної події у фольклорному творі, передусім функцію екзистенційного слова. Акцентовано, що категорія свободи в сприйнятті природних характеристик людини та її духовної цілісності корелюють у ліро-епічних творах з осмисленням морального вчинку як індивідуального рішення та аксіоми всього життєвого шляху.

У праці зосереджено увагу на особливостях екзистенційної свідомості автора-виконавця, які розкриваються у фольклорному творі через розуміння унікальності кожної людини, моментів входження її життєвого світу у світ інших людей. Це можна простежити на прикладі балад, співанок-хронік, емігрантських, повстанських, тюремних пісень тощо. Сюжетне моделювання необрядового фольклорного твору уможливорює подання кожного окремого вчинку людини в аспекті сенсотворення всього життя. Отже, фольклорна подія репрезентує таку етико-філософську парадигму, яка уможливорює розуміння вчинку як факту унікального, неповторного буття та морально-етичного виміру цього факту.

У статті зосереджено увагу на тому, як поетичне слово у фольклорному творі виокремлюється на рівні сприйняття важливого епізоду життя особистості, що в художній інтерпретації стає знаковою фольклорною подією. Автор-виконавець подає власне бачення причин життєвої драми, і ця оцінка стає своєрідною інвективою до осмислення важливих моральних імперативів.

На основі зразків ліро-епічного фольклору можна досягти справжній вимір онтологічних цінностей етносу, у яких всі події, реалії дійсності, вчинки людини показані не в якійсь обраній ієрархії, а в постійній плінності складного суперечливого людського буття. Автор-виконавець представляє всі суб'єкти та об'єкти в єдиній площині, надаючи кожному з них важливого значення.

**Ключові слова:** необрядовий ліро-епічний твір, фольклорний образ, екзистенційна свідомість, емігрантська пісня, балада, дума, співанка-хроніка.

\* доктор філологічних наук, професор,  
професор кафедри фольклористики  
Навчально-наукового інституту філології  
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)  
libovkoranytsya12@gmail.com  
ORCID: 0000-0002-8392-8909

\*\* кандидат філологічних наук, доцент,  
докторантка кафедри фольклористики  
Навчально-наукового інституту філології  
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)  
lyren.pavlova@ukr.net  
ORCID: 0000-0001-6214-8738

## A FOLKLORE EVENT AS AN EXISTENTIAL PERSPECTIVE OF A NON-RITUAL LYRO-EPIC WORK

**Kopanytsia L. M., Pavlova A. K.**

*The article examines the peculiarities of the representation of an existential event in a folklore work, primarily, the function of the existential word. It emphasizes that the category of freedom in the perception of the natural characteristics of a person and their spiritual integrity correlates in lyric-epic works with the understanding of a moral act as an individual decision and an axiom of the entire life path.*

*The work focuses on the peculiarities of the existential consciousness of the author-performer, which are revealed in the folklore work through the understanding of the uniqueness of each person, the moments of entering their life world into the world of other people. This can be traced on the example of ballads, chronicle songs, emigrant, rebel, prison songs, etc. The plot modeling of a non-ritual folklore work makes it possible to present each individual act of a person in the aspect of meaning-making of the whole life. So, the folklore event represents such an ethical-philosophical paradigm that makes it possible to understand the act as a fact of unique, unrepeatable being and the moral-ethical dimension of this fact.*

*The work focuses on how a poetic word in a folklore work stands out in the field of perception of an important episode of a person's life, which in an artistic interpretation becomes a significant folklore event. The author-performer presents their own vision of the causes of life's drama, and this assessment becomes a kind of invective for understanding important moral imperatives.*

*On the basis of examples of lyrical-epic folklore, one can understand the true dimension of the ontological values of the ethnos, in which all events, realities of reality, human actions are shown not in some chosen hierarchy, but in the constant flow of complex and contradictory human existence. The author-performer presents all subjects and objects in a single plane, giving each of them an important meaning.*

**Keywords:** non-ritual lyric-epic work, folklore image, existential consciousness, emigrant song, ballad, thought, chant-chronicle.

**Постановка наукової проблеми.** З філософської позиції, екзистенційна свідомість осягає буття через магістральні категорії істини, добра, любові, вічності, які стають породженням різних сенсів. Водночас органічна сутність соціуму осмислюється не в плані співіснування для реалізації емпіричних потреб і не лише як логічно структурована на засадах певних установок та принципів модель міжособистісної взаємодії. Відповідно до екзистенціонального тлумачення, соціум постає своєрідною духовно-соборною цілісністю, існування й багатогранна практична діяльність якої заснована на засадах злагодженості та єдності численних індивідуальних пізнань. Екзистенційна філософія розглядає суспільство як особливу роздільну множинність особистісних пізнань та водночас як неподільну єдність.

Категорія свободи в сприйнятті природних характеристик людини та її

духовної цілісності корелюють у ліро-епічних творах з осмисленням морального вчинку людини як індивідуального рішення та аксіоми всього її життєвого шляху.

На рівні фольклорної свідомості виокремлюємо важливу константу: усе справжнє в особистості постає результатом вільного вибору, почутого внутрішнього голосу. Передусім це виявляється через екзистенційну свідомість творця ліро-епічного твору як повага до неповторності особистості, визнання вибору індивідуального життєвого шляху, окреслення власних інтенцій, усвідомлення того, що внутрішній імператив здатен протистояти різним деструктивним силам.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми екзистенційної свідомості в різних ракурсах досліджували представники низки наукових галузей: філософи, психологи, соціологи, фольклористи, літературознавці та ін. Серед них –

Дж. Б. О'Меллі, Н. Хамітов, А. Бурий, І. Красильников, Л. Копаниця, О. Наумовська, О. Івановська та інші вчені.

Український психолог І. Красильников проаналізував проблему екзистенційної конфліктності особистості, зосереджуючись на тлумаченні поняття "екзистенційна феноменологія", яка бере до уваги "непомічене", оскільки на підсвідомому рівні першоджерельне може залишатися поза увагою людини. Український учений акцентує, що цей процес може певним чином «затемнювати» автентичне буття. Теза про те, що "розуміння своєї духовної ситуації, реалізація ясності самобуття залежить від того, наскільки людина змогла прийняти до уваги всі ті обставини, в яких вона знаходиться" [6: 281] уможливує поліаспектне вивчення традиційної культури, особливостей виникнення, логіки її існування, трансляції ідей, об'єктивації естетичних, моральних імперативів, спектр різних життєвих сенсів етносу.

Представниця сучасної філософії С. Ганаба на прикладі постулатів логотерапії В. Франкла окреслила базові чинники особистісних змін. Дослідниця використала поняття "цілісної складності", яке, на її думку, вирізняється не ступенем поєднання різних складових, але й певною мішаниною, унікальністю взаємодії, яка своєрідно синтезує різні частини в єдину структуру. Такі теоретичні констатації є важливими аспектами вивчення антропологічної моделі ліро-епічного фольклору як складної багаторівневої системи, взаємодії її конструктів, перетину концептуальних просторів, експлікації життєвих сенсів особистості та соціуму загалом.

Відтак, за висновком ученої, доречно розглядати спільність та розбіжність у характеристиці екзистенції не в плані протиставлення, а в плані взаємного доповнення законів і традицій етносу [4: 4–5].

У працях дослідниці фольклору Л. Копаниці зосереджено увагу на ролі

екзистенційного слова в концепції уснопоетичного твору. Використовуючи широкий матеріал ліричної пісенності, учена поліаспектно аналізує особливості метапонятійної моделі фольклору. На основі комплексного вивчення необрядової лірики констатовано, що такі тексти не відокремлюються від народної традиції та своїх автентичних сенсів, а стають релевантними до загальнокультурних канонів. Авторка вважає, що "кожне слово в пісні важливе, кожне слово бере участь у описі сфери відчуттів, характерів і настроїв персонажів пісенних творів, одним словом, – світу людини. В пісні цей світ є вербалізованою моделлю духовних цінностей і психіки людини або навіть її поведінки, тобто життя почуттів, а не моделлю фізичної людини" [5: 34].

#### **Мета дослідження**

– проаналізувати особливості втілення та функції екзистенційного слова в процесі репрезентації фольклорної події на прикладі ліро-епічних творів, зокрема дум, балад, співанок-хронік тощо.

**Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Особливості фольклорної свідомості розкриваються у фольклорному творі через усвідомлення унікальності кожної людини, моментів входження її життєвого світу у світ інших людей. Це можна простежити на прикладі балад, співанок-хронік, емігрантських, повстанських, тюремних пісень тощо ("Циганочка Галя", "В старім селі в новій коршмі", "Була війна велика", "Ой в неділю, неділийку", "Запрігаймо штири коні, дві сиві кобили"). У баладному творі "Циганочка Галя" сюжет побудований за принципом розгортання причинно-наслідкових зв'язків: ворожка попереджає головну героїню – циганочку Галю – остерігатися шлюбу, під час якого дівчина може втопитися в Дунаї. Незважаючи на споруджений батьком нареченого міцний міст, потужну охорону позаду й попереду «на тисячу верст», молода загинула, залишивши

нездійсненою мрію головного героя про подружнє щастя саме з цією людиною:

*Коляску я справлю,*

*Коня наживу,*

*А такої Галі*

*Я повік не знайду* [1: 119].

В етико-філософській концепції ліро-епічного твору релевантними постають поняття "щастя" та "свобода". Передусім сенс свободи розкривається на рівні фольклорної свідомості не як надана апріорі сила, а як певна морально-етична концепція, згідно з якою уможливується звільнення особистості від виявів своєї закоріненої сутності, свого минулого, емпіричних спокус. Імператив свободи постійно спрямовує на осмислення дилеми добра і зла, він корелює з питанням власного вибору, мотивує вчинки, у яких розкрито справжню сутність людини. Окрім того, у ліро-епічному творі об'єктивується думка про те, що життя постає не множинністю окремих здійснених людиною в тих чи тих ситуаціях вчинків, а моделлю взаємодії з іншими людьми та соціумом загалом. Відповідно до концепції Ж.-П. Сартра, людина є проєктом самої себе: "людина – це не що інше, як низка її вчинків, що вона є спектр, організація, сукупність відносин, із яких кристалізуються її вчинки" [10: 57].

Сюжетне моделювання необрядового уснопоетичного твору уможливує подання вчинку (зради у взаєминах, зради Батьківщині, вбивства за намовою, через ревності, жадобу, заздрощі, втручання у життя закоханих людей) в аспекті нівелювання імперативу цінності та неповторності людського життя. Отже, фольклорна подія репрезентує таку етико-філософську парадигму, яка дає змогу розуміти вчинок, представленого фольклорною подією, не тільки як факту унікального й неповторного буття, але і як певного морально-етичного виміру цього факту.

Такі констатації можна простежити на прикладі низки ліро-епічних пісень. Зокрема, у творі про опришка

Марусяка йдеться про його загибель через коханку, молоду попівну, образ якої розкрито на основі рефлексії головного героя. В одному з варіантів співанки-хроніки зрадливу жінку названо "камінною душею":

*Покинула ж бо я попа молодого,*

*Попа молодого та ще недужого,*

*Дитину маленьку та й  
росповитеньку;*

*Коровки дійнії та й слуги вірнії* [11: 502].

Морально-етична оцінка головної героїні представлена у фінальних рядках, де, замість смутку, через загибель Марусяка вона втішається сподіванням на подальший щасливий перебіг подій і нівелює важливість власного вчинку в долі опришківського ватажка:

*Ой най же го губят та най же го  
висят,*

*Чей мене, молоду, біг с попом  
потіишт!* [11: 502].

У фольклорній свідомості акумульовано осмислення амбівалентності любові, яке вирізняє антитетичні сутності особистості. Ілюструванням цього може стати художня репрезентація конкретного вчинку ("як застрелив син Шпалегів через любку жінку", про вбивство батьком і зятем Михайла та його коханої Марійки; "та й вбив Яцько свою жінку та й на Миколая", "Семен Гапюк з Параскою просиротив діти" та інші) [11]. Відтворення таких фактів авторами-виконавцями співанок-хронік (імена яких збереглися в представлених текстах: Лесь Ступар, його онук Лесь Роїк, Федір Химчак, Лесь з Бурчіла, Йван Петриак з Буковини, Анна Крамарева, Гафія Костюк та ін.) постає своєрідною інвективною осмислення сенсу цінності людського життя та його неповторності [9]. Через фольклорний твір вона спрямована як до певної спільноти, так і до людства загалом. Отже, відбувається об'єктивізація важливої фольклорної ідеї: людина має брати на себе повну відповідальність за все, що відбувається, причому навіть у процесі

творення майбутнього та актуалізації минулого.

Концепція свободи накладається на всі рівні темпоральності, стаючи абсолютною і необхідною за сутнісною: за будь-якого стану, коли людина гнівається, ненавидить, пишається, відчуває сором, радість, зневірено відмовляється від чогось, вона має здійснити вибір стосовно того, якою має бути. Переконаємося: кожна фольклорна подія, відображена у творі, розкривається як екзистенційна перспектива. З одного боку, автор-виконавець висловлює сум стосовно того, що модель належного не реалізована через антиномії суцього (щастя й життя загалом зруйновані), а з іншого – щось недосяжне починає розкриватися як "нереалізоване, що може бути реалізованим" [14: 527–529].

Наприклад, у співанці-хроніці "Про Гуцина" фольклорна свідомість розкривається на різних рівнях художньої репрезентації виняткового факту – убивства гуцулом Дмитром Плаюком односельця Гуцина через родинні чвари. Складена Николою Сквирчуком співанка детально передає передісторію трагічного випадку: зраду Марічки Филипчучки, судову тяганину, зустріч суперників на весіллі, криваву бійку, загибель Гуцина, схоплення шандарями Плаюка, підкуп Марікою лікарів, звільнення Дмитра з в'язниці. Автор-виконавець новоствореної пісні акцентує увагу на важливих причинах драматичної події, зокрема, людській сваволі, нерозсудливості, жорстокості, егоїзмі, виокремлюючи також пробудження у винуватця злочину голосу совісті:

*Але Плаюк тоді сказав: – Ой дей же го кату!*

*Воліла-с мня, моя мамко, на світ не вродити,*

*Аніж мав я сеї ночі чоловіка вбити* [11: 379].

Цей приклад виразно ілюструє, як у фольклорному творі поетичне слово виокремлюється на рівні етико-філософської оцінки факту, який у

художній інтерпретації стає фольклорною подією з усіма особливостями логіко-семантичних ознак. Сенс екзистенційного слова розкривається не лише через фактографічність, деталізацію, натуралізм зображуваного вчинку, але також через авторське тлумачення причин життєвої драми:

*Якби не рум, не горілка, ніяка підмова,*

*То би нинька Гуцинові голова здорова* [11: 380].

У пісні "Про Юру Шкрібляка", де йдеться про вбивство Петром суперника через ревності, також передано переживання автором-виконавцем важливої соціально-побутової події, зокрема помежової ситуації, інтенцію щодо осмислення поданого виняткового випадку через аксіологічну константу: відповідальності в дошлюбних взаєминах, а також вірності в шлюбі:

*А лишіт і не любіт ви жінки замужні,*

*А любіт ви удовиці, а відтак дівчіта,  
Покритками не лишайте – забава велика* [11: 377].

Філософія необрядового уснопоетичного твору передусім розкривається через утвердження імперативу цінності людського життя та його плекання на різних модусах простору та часу.

На основі зразків усної народної поезії можна осягати справжній вимір онтологічних сутностей етносу. Усі явища, репрезентовані в ліро-епічних творах українського фольклору, показані не в якійсь обраній ієрархії, а в постійній плінності складного суперечливого буття. Зі свого боку, автор-інтерпретатор представляє всі суб'єкти та об'єкти в єдиній площині, надаючи кожному з них важливого значення, оскільки "*прагне осягнути буття як повну нерозчленовану цілісність суб'єкта й об'єкта*" [12: 47].

Модус осмислення цієї цілісності, звичайно, розкривається в кожному творі по-різному: і через потік свідомості, і через плінність часу, потік історії, і через еволюцію

духовного єства, і через естетичне переживання та інші фактори. На нашу думку, фольклорна подія може бути ретрансльована через екзистенційну ситуацію, представляючи яку творець пісні створює особливий поетичний світ із розмаїттям художніх образів, кожен із яких наділений певним сенсом – переживанням буття.

Зауважимо, що важливим в осмисленні функцій екзистенційного слова в усній народній творчості є поетичне моделювання моментів поєднання емпіричного та метафізичного просторів. Наведемо для прикладу фрагмент балади "Ой летіла зозулечка від села до села", у якій шинкаря звертається до потойбічних сил із проханням убити шинкаря:

*Ой свічечка восковая зачела палати,  
– Поможіть ми, дияволе, муже  
порубати* [2: 180].

Текстуальний аналіз уснопоетичного твору виявляє, що певна іманентна чи трансцендентна сутність, представлена в системі художніх образів, стає релевантною в поданні фольклорної події, промовисто завершуючи її відображення екзистенційним словом *диявол*, що асоціативно поєднано зі словом *смерть*.

Ідейно-художня панорама необрядового твору, детально розкриваючи онтологічну проблематику, особливим чином подає проблематику гносеологічного характеру. На прикладі аналізу центральних образів у низці дум, балад, емігрантських, повстанських пісень ("Була війна велика", "Я вам пісню заспіваю під час неспокою", "А в середу дуже рано", "Маруся Богуславка", "Самійло Кішка") можна виразно ідентифікувати ці екзистенційні фактори: людина, яка стала, самотньою, відчуженою, утратила всілякі буттєві опори, усвідомлює, що вона, зрештою, має стати опорою для себе, для інших і для всього світу. Наприклад, у думі про Самійла Кішку головний герой твору, перебуваючи в неволі, позбавлений

усього, що могло порятувати в скрутнім становищі, усвідомлює свою місію стати опорою для козаків, які "були п'ятдесят штири годи у неволі":

*"Козаки-панове, добре майте,  
Один другого одмикайте,  
Кайдани із ніг, із рук не кидайте,  
Полуночної години ожидайте!"* [8: 53].

Такі твори насичені справжніми "екзистенційними біографіями", а їхня поетика варіативна до принципів етико-філософської парадигми ліро-епічного фольклору. Кожен текст вирізняється різними ступенями наближення до екзистенційної ситуації: далеким, середнім та високим. Наприклад, у баладі "Ой заїхав козак та з Україноньки", співанці-хроніці "Та й пушов я у патрулю", думі "Хмельницький та Барабаш", пісні-хроніці "Кувала зазуленька раненько в суботу" та інших творах наявний високий рівень наближення до екзистенційної ситуації. Увесь комплекс лексико-семантичних засобів підпорядкований реалізації естетичної та ціннісно-орієнтаційної функцій усної традиційної культури, розкриттю важливих атрибутів екзистенційної свідомості автора-виконавця.

Поетичне моделювання ліро-епічного твору виявляє філософію діалогічності в різних аспектах: через комунікативну взаємодію із самим собою, різними персонажами, а також через діалоги з життям, долею, смертю, часом, простором тощо. Наприклад, в емігрантській пісні "Ой в неділю, неділийку" представлено різні типи діалогів, які відіграють важливу роль у відтворенні фольклорної події: діалог із персонажами ("*жоно моя молодийка*"); діалог із Богом ("*Боже милосердний*"); діалог із простором ("*будь здоровий, милий краю*"); діалог із собою ("*бо я в світі нещасливий, / бідна сиротина*") [2: 396–397].

Варто зауважити, що кожен діалог, використаний у процесі текстотворення, постає в ракурсі аксіологічної моделі з емоційним, онтологічним, образним форматами

художньої концентрації часу, простору та буття. Представлені елементи гносеологічно-художньої сфери значно складніші від традиційних реалістичних форматів, оскільки вони можуть не лише представляти фольклорну подію, але породжувати нові контексти, зокрема на рівні консекутивності. Моменти перетину таких складників антропологічної моделі ліро-епічного фольклору розкривають особливі ракурси пізнання суб'єктів та об'єктів, їхніх діалектичних взаємозв'язків у потоці простору та часу.

Роль автора-виконавця в процесі текстотворення поєднана з розумінням того, що можливості подання екзистенційної ситуації надзвичайно різноманітні: порятунок людиною інших людей, убивство нелюбів, загибель через ревності, статки, підмову, еміграція до далеких країн, самопожертва в коханні тощо. Репрезентація кожного факту спрямована на її продовження в так званому передбачуваному текстуальному просторі. Ціннісна парадигма фольклорного твору обумовлює також перехід до заглиблення в проблему "сутність існування", "сенс життя", "призначення людини" тощо. Мабуть, не випадково, розкриваючи концепцію екзистенції на прикладі філософії Марселя, англійський учений Дж. Б. О'Меллі акцентує саме на поняттях екзистенційної ситуації та досвіду. Він говорить: *"Мій досвід втілення є досвідом мого перебування в світі; усвідомлення відбуваються не як окремі переживання, а як інтегровані аспекти – ноематичні та ноетичні – інтегрального та особистого досвіду, який їх повертає"* [13: 60–61].

Особливості художньої кореляції інтегрального та особистісного досвіду можна віднайти також у творах українського ліро-епосу. Наведемо для прикладу фрагмент із хронікальної пісні "Ци чули ви, люди добрі" ("Смерть Сілиша з Полян"), де представлено натуралістичну картину страти

селянина через шибеницю, а також соціальний резонанс події:

*Ой їго бо вішяли  
В неділю раненько,  
Дваццять мінут і чотири  
Било са серденько* [3: 311].

Зауважимо, що екзистенційне слово в ліро-епічних піснях може виражатися по-різному. Почасти, замість ключового слова *життя*, у низці творів із представленням парадигми трагічного може використовуватися слово *смерть* як антипод життя. Детальна репрезентація життєпису головного героя, зокрема, в баладі, історичній пісні, співанці-хроніці, думі, посилює ефективність використання ключового слова *життя*, яке набуває статусу екзистенційного. Передусім у широкому художньому континуумі необрядової усної поезії воно в кожному контексті розкривається різними аспектами, нюансами та атрибутами. Однак у фольклорній свідомості акумульовано як осмислення життя окремої людини, так і осмислення життя загалом. Скажімо, у співанці-хроніці "У неділю дуже рано" зі збірника Р. Кумлика ключовим словом постає антропонім *Василь*, навколо якого розгортається вся фольклорна подія: пошуки чекістами підпільника, арешт та його ув'язнення. Творцем ліро-епічної пісні використано лексему *Василь* сім разів: "Василя шукали", "виступає Василь браво", "закликав Василика", "повезли Василя", "Василь вискочив", "Василя ловити", "Василя зловили" [7: 41].

У фольклорному тексті представлено своєрідне осмислення людини в помежовій ситуації – на грані між життям та смертю. У процесі текстотворення акцент переводиться на розгортання діади миттєвість – вічність, постійне – вічне, а індивідуальне життя окремої конкретної людини стає надбанням цілісного життя в усіх його аксіологічних вимірах. У морально-етичній парадигмі ліро-епічної пісні вирізняються два вагомні антитетичні поняття – могутність життя та

могутність смерті, а оприявлення цієї постійної інтриги впливає на ефективність екзистенційного слова:

*Закували його тіло,  
Козацьке тіло,  
Та ідеї не скували,  
Яка діє сміло* [7: 41].

Використана в поетичній системі антитетичність уведених понять сприяє реалізації авторської стратегії з утвердження магістральної ідеологеми уснопоетичного твору.

Особливості втілення екзистенційного слова та ретрансляцію фольклорної події як екзистенційної перспективи можна проаналізувати на прикладі низки історичних пісень. Наприклад, у творі "Ой був у Січі старий козак" антропонім *Сава* використано протягом відображення фольклорної події сімнадцять разів. Низка елементів структурної поетики замикається представленим ключовим словом. Кількісне нагромадження однакових лексем можна розцінювати не лише як тактику художнього моделювання, а також як очевидну спрямованість на розкриття сутностей буття, можливість пізнання причин виходу людини за межі природно втіленого внутрішнього морального закону:

*Та схотів же та той Сава  
Слави залучити,  
Став козаків-запорожців  
По степах ловити* [8: 289].

На прикладі фольклорних ліро-епічних творів можна досліджувати вияви не лише морально-етичної оцінки певного вчинку, а також художньої парадигми діалогічної свідомості як домінанти екзистенційної. У процесі діалогу між транслятором та реципієнтом показ людини на межі двох різних світів вирізняє домінанту істини, справедливості, злагоди як єдино можливої моделі, яку можна протиставити катастрофічним сутностям людини й буття загалом.

**Висновки й перспективи дослідження.** Репрезентована в ліро-епічному творі життєва подія постає як своєрідна екзистенційна

перспектива. На рівні фольклорної свідомості серед інших важливих сенсів відбувається трансляція та утвердження ідеї цінності людського життя, свободи в аспекті відповідальності. Об'єктивація сутності імперативу свободи постає не в сенсі наданої апріорі інтенційності, а життєствердною концепцією, відповідно до якої відбувається відмежування людини від глибинних егоїстичних чинників, виявів зла у всіх онтологічних та духовних виявах.

Відображений у ліро-епічному творі вчинок осмислюється з позиції морального вибору, через який оприявнюється справжня сутність людини. Через художнє втілення певної події відбувається репрезентація екзистенційного слова, яке може поставати в різних форматах, наприклад, завдяки виокремленню антропоніма (*Василь, Сава, Дмитро* тощо) або через поняттєву антитетичність (життя – смерть, воля – неволя, любов – ненависть, Господь – Диявол).

Модус осмислення сутності особистості корелює з тлумаченням її сутності не через множинність окремих вчинків, а через тлумачення життя людини як власного проєкту. Водночас екзистенційне слово розкривається в низці творів як втілення творчої стратегії автора на "можливість перетворення неможливого", сприйняття суб'єкта та об'єкта в єдиному сенсотворчому континнумі, на різних модусах часу та простору.

Використаний у фольклорному тексті діалог оприявнює аксіологічний вимір міжособистісних взаємин, синтез емоційного, онтологічного та гносеологічного ракурсів художнього втілення різних модусів простору й часу.

Отже, різні сегменти екзистенційно-художнього простору в українського ліро-епічному фольклорі вирізняються від традиційних форматів відображення буття, оскільки їхня інвективність щодо життєвого сенсу людини уможливає подальшу



інтерпретацію фольклорної події на рівні консекутивності.

Перспективним дослідження ролі вважаємо риторичних

імперативів в осмисленні фольклорної події як екзистенційної перспективи ліро-епічного твору.

### СПИСОК ВИКРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Балади / упор. і прим. О. І. Дея та А. Ю. Ясенчук. Київ: Видавництво художньої літератури "Дніпро", 1987. 319 с.
2. Бойківські народні пісні / записи та впорядкування Василя Сокола. Львів, 2021. Т. 1. 474 с.
3. Відгомони віків / упоряд. Івана Рябошапки. Бухарест: Видавництво "Критеріон", 1974. 366 с.
4. Ганаба С. Сенс життя як екзистенційна цінність у поглядах Віктора Франкла. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 35. С. 3–8. URL: <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i35.1086> (дата звернення: 04.04.2022).
5. Копаниця Л. М. Лірична сюжетика як продукт поетичної мови. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2016. Вип. 33. С. 32–52. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl\\_2016\\_33\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2016_33_5) (дата звернення: 21.04.2022).
6. Красильников І. О. Екзистенційна конфліктність суб'єкта в поглядах К. Ясперса. *Психологія і особистість*. 2017. № 1 (11). С. 279–288.
7. Кумлик Р. П. Гуцульські співанки / упоряд. В. Нагірняк; ред. Л. Звенигородська. Чернівці: Друк Арт, 2015. 215 с.
8. Народні думи, пісні, балади / вступна стаття, упорядкування та примітки В. Яременка. Київ: Молодь, 1970. 335 с.
9. Павлова А. К. Антропоніми в усній народній поетичній творчості: культуромовний аспект. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*: зб. наук. ст. Київ, 2010. Вип. 34. С. 315–320.
10. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм / переклад, примітки та анотація А. Фурмана. *Психологія і суспільство*. 2022. № 2. С. 49–65.
11. Співанки-хроніки. Новини / упоряд. О. І. Дей (тексти), С. Й. Грица (мелодії). Київ: Наукова думка, 1972. 560 с.
12. Стеценко В. І. Екзистенціалізм як "філософія людини" ХХ сторіччя. Соціогуманітарні проблеми людини. 2010. № 4. С. 44–54. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/27409> (дата звернення: 04.04.2022).
13. O'Malley J. B. The Existential Situation. In: *The Fellowship of Being*. Springer. Dordrecht. 1966. Pp. 60–94. URL: [https://doi.org/10.1007/978-94-011-9479-2\\_4](https://doi.org/10.1007/978-94-011-9479-2_4) (дата звернення: 21.04.2022).
14. Sartre J.-P. *Being and Nothingness*. New York, 1965.

### REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Balady (1987). [The ballads] / arranged and notes by. O.I. Deia and A. Yu. Yasenchuk. Kyiv: Publishing house of fiction "Dnipro". 319 p. [in Ukrainian].
2. Boikivski narodni pisni (2021). [Boyky folk songs] / notes and arrang. by Vasyl Sokol. Lviv. Vol. 1. 474 p. [in Ukrainian].
3. Vidhomony vikiv (1974). [The echoes of ages] / arranged by Ivan Riaboshapka. Bukharest: Vydavnytstvo "Kryterion". 366 p. [in Ukrainian].
4. Hanaba, S. (2022). Iens zhyttia yak ekzystentsiina tsinnist u pohliadakh Viktora Frankla [The meaning of life as an existential value in the views of Victor Frankle]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii*, (35), Pp. 3–8. URL: <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i35.1086>. (reference date: 04.04.2022) [in Ukrainian].
5. Kopanytsia, L. M. (2016). Lirychna siuzhetyka yak produkt poetychnoi movy [Lyrical plot as a product of poetic language]. *Aktualni problemy ukrainskoi*

- 
- linhvistyky: teoriia i praktyka. Vol. 33. P. 32–52. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl\\_2016\\_33\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2016_33_5). (reference date: 21.04.2022). [in Ukrainian].
6. Krasyl'nykov, I. O. (2017). Ekzystentsiina konfliktnist subiekta v pohliadakh K. Yaspersa. [Existential conflict of the subject in the views of K. Jaspers]. *Psykhohohiia i osobystist.* № 1 (11). P. 279–288 [in Ukrainian].
  7. Kumlyk, R. P. (2015). *Hutsulski spivanky* [The hutsul songs] / arranged by V. Nahirniak; ed. by L. Zvenyhorodska. Chernivtsi: Druk Art. 215 p. [in Ukrainian].
  8. *Narodni dumy, pisni, balady* (1970). [The Folk poems, songs, ballads] / introduction, arrangement, notes by V. Yaresenka. Kyiv: Molod'. 335 p. [in Ukrainian].
  9. Pavlova, A.K. (2010). Antroponimy v usnii narodnii poetychnii tvorchosti: kulturomovnyi aspekt. [Anthroponyms in oral folk poetic creativity: cultural-linguistic aspect]. *Literatura. Folklor. Problemy poetyky: zb. nauk. st.* Kyiv, 34. P. 15–320. [in Ukrainian].
  10. Sartr, Zh.-P. (2022). Ekzystentsializm – tse humanizm [Existentialism is humanism] / transl., notes, annotation by A. Furman. *Psykhohohiia i suspilstvo*, 2. P. 49–65. [in Ukrainian].
  11. *Spivanky-khroniky. Novyny* (1972). [Chronicle singers. News] / arranged by O.I. Dei (text), S.I. Hryts (melody). Kyiv: Naukova dumka. 560 p. [in Ukrainian].
  12. Stetsenko, V. I. (2010) Ekzystentsializm yak "filosofiiia ludyny" 20 storichchia [Existentialism as a "philosophy of a man" of the 20th century]. *Sotsiohumanitarni problemy liudyny.* No. 4. Pp. 44–54. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/27409>. (reference date: 04.04.2022). [in Ukrainian].
  13. O'Malley, J. B. (1966). *The Existential Situation.* In: *The Fellowship of Being.* Springer, Dordrecht. P. 60–94. URL: [https://doi.org/10.1007/978-94-011-9479-2\\_4](https://doi.org/10.1007/978-94-011-9479-2_4)(reference date: 21.04.2022).
  14. Sartre, J.-P. (1965). *Being and Nothingness.* New York. [in English].

Стаття надійшла до редколегії: 01.05.2023

Схвалено до друку: 26.05.2023